

ΠΩΣ Η ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΘΕΣΜΩΝ ΕΠΗΡΡΕΑΖΕΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ: Μια συγκριτική ανάλυση για την Ελλάδα των Μνημονίων

ΝΙΚΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ
Ομότιμος Καθηγητής Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
5 ΜΑΡΤΙΟΥ 2025

Η παρουσίαση βασίζεται στις δημοσιεύσεις:

“Greece and the Euro Area: The cost of weak institutions”, 2020.

In Alogoskoufis G. and Featherstone K. (eds.)

'The Greek Economy and the Euro: from Crisis to Recovery'.

LSE online publications.

Όπως επίσης και στο Κείμενο Εργασίας

AUEV, D.I.E.E.S. Working Paper Series, No. 1908

Σύγκλιση Εισοδήματος: Βασική φιλοδοξία της ΟΝΕ και σταθερή προσμονή των χωρών να συγκλίνουν προς τις πιο ανεπτυγμένες

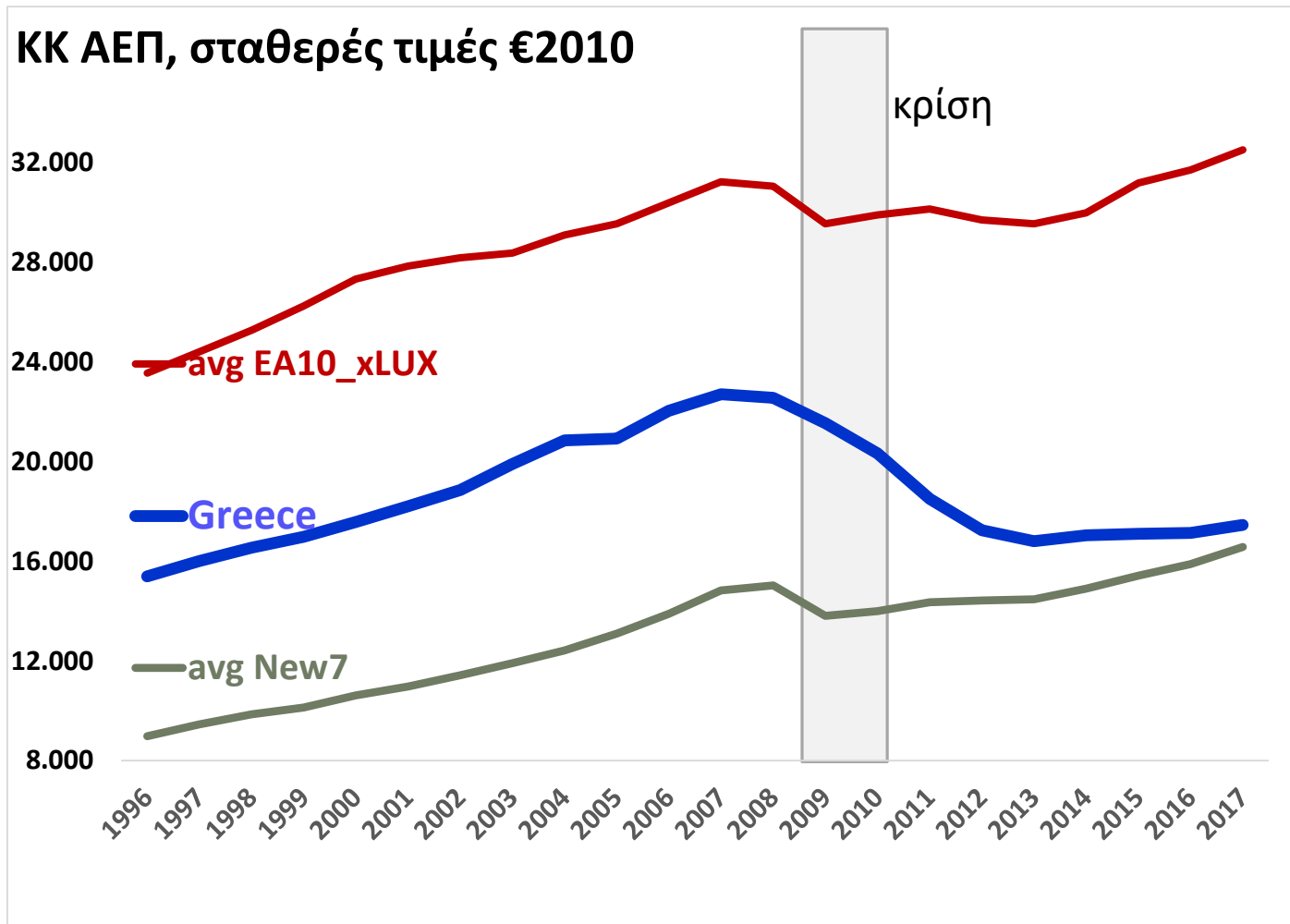
Συνθήκη Μάαστριχτ, 1992, Άρθρο 130^α: «Η ΕΕ να στοχεύει στην μείωση των ανισοτήτων ανάπτυξης στις διάφορες περιοχές»

(Αν και όχι ικανή και αναγκαία συνθήκη για την βιωσιμότητα της Ευρωζώνης)

Η Σύγκλιση απαιτεί ότι οι φτωχότερες χώρες έχουν ταχύτερη βιώσιμη μεγέθυνση

- **Στρατηγική Λισαβώνας (2000): Πλαίσιο μεταρρυθμίσεων και πολιτικών**
- **Νέο λανσάρισμα (2005)** (μετά την Έκθεση Κόκ)
- **Επικαιροποίηση (2010) ως Europe 2020 Strategy μετά την κρίση**

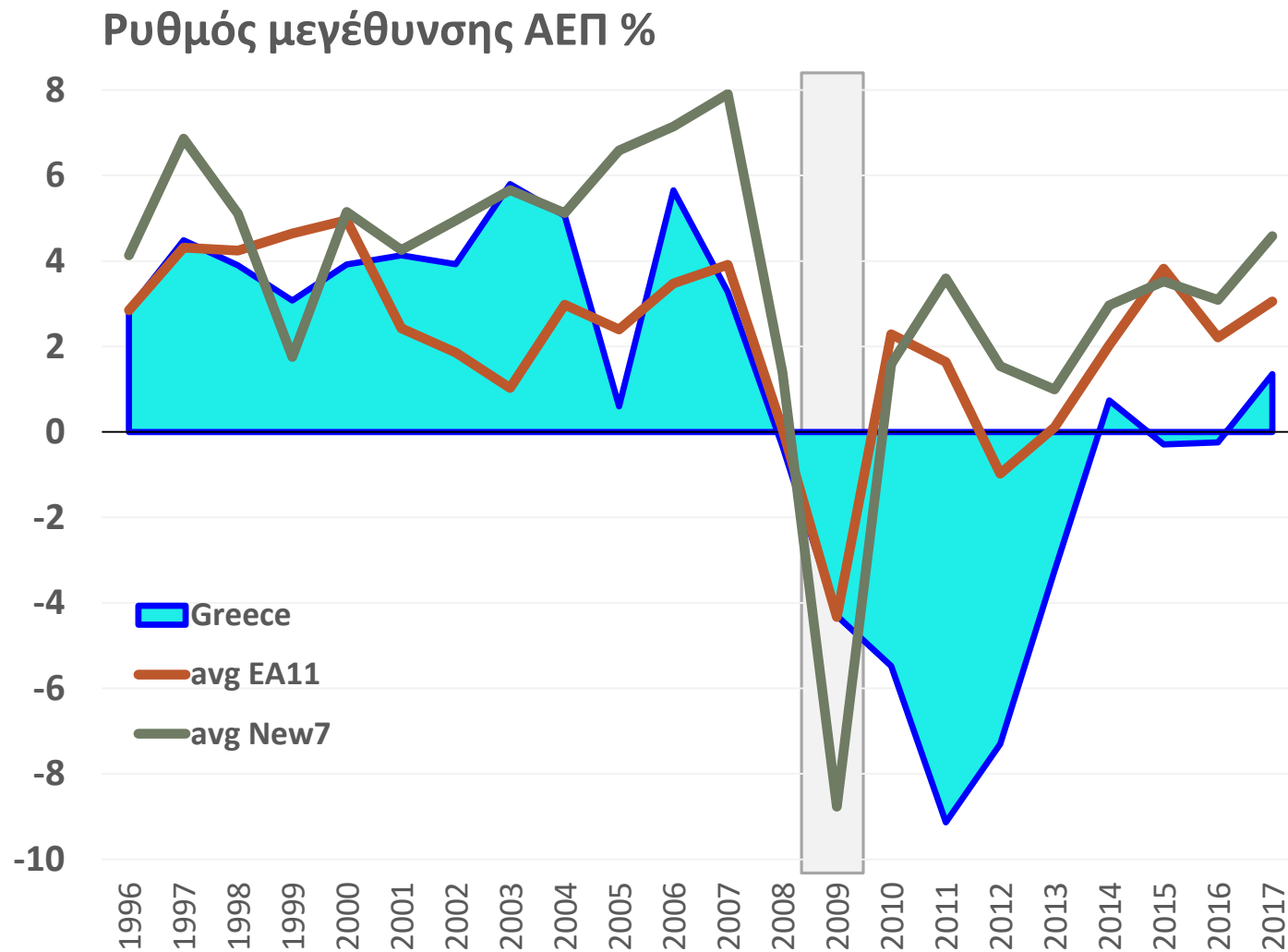
Ακόμα και πριν το 2007, η σύγκλιση διαπιστώνεται μόνο αν συμπεριληφθούν οι Νέες Χώρες

Πουθενά, η απόκλιση δεν ήταν τόσο ισχυρή όσο στην Ελλάδα. Από την υπαρκτή σύγκλιση, στην **L-ύφεση** (**‘βάλτωμα’**)

Μετά το 2009,
Το ΚΚ ΑΕΠ της Ελλάδας
ξανάπεσε στα επίπεδα της
δεκαετίας του 1990.

Αυτό άλλαξε βαθιά την
θέση της Ελλάδας προς τις
ανεπτυγμένες οικονομίες,
και τώρα είναι πλέον
εγγύτερα στις Νέες Χώρες.

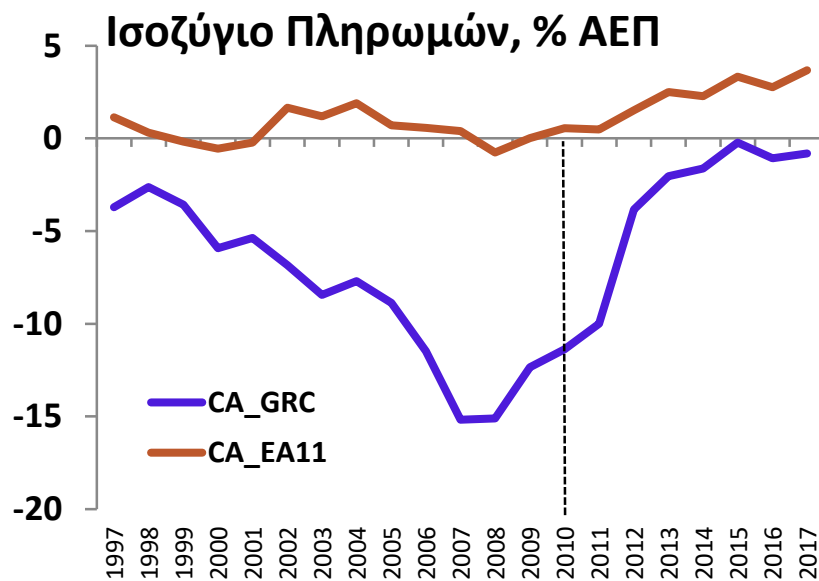
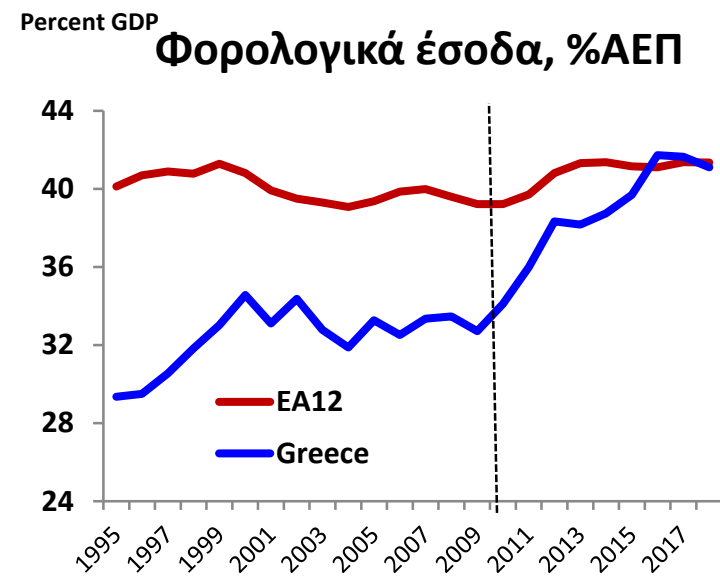
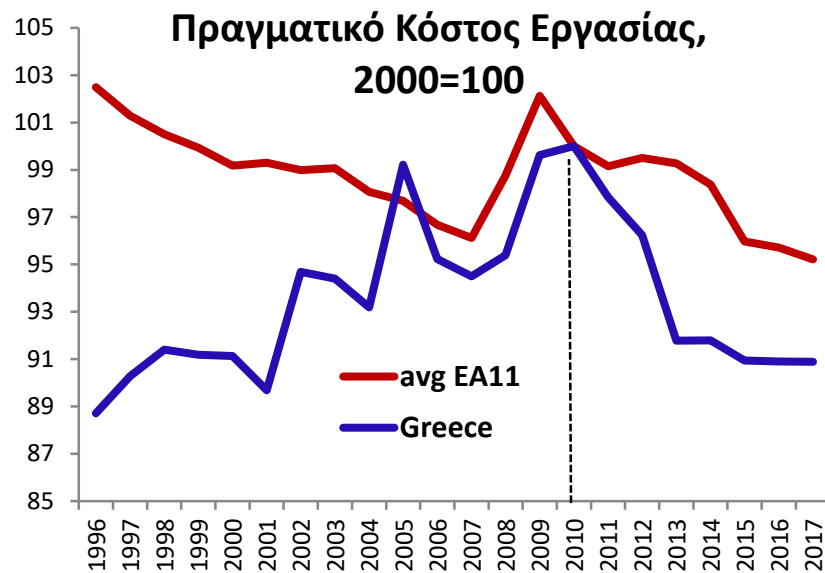
Ο κύριος παράγων είναι η
κατάρρευση της μεγέθυνσης, σε
βαθμό & διάρκεια πολύ χειρότερη
από τις άλλες κατηγορίες χωρών.

*Άρα το κρίσιμο ερώτημα είναι τι
προκάλεσε τόσο μεγάλη
ασυμμετρία στους ρυθμούς
μεγέθυνσης του ΚΚ ΑΕΠ?*

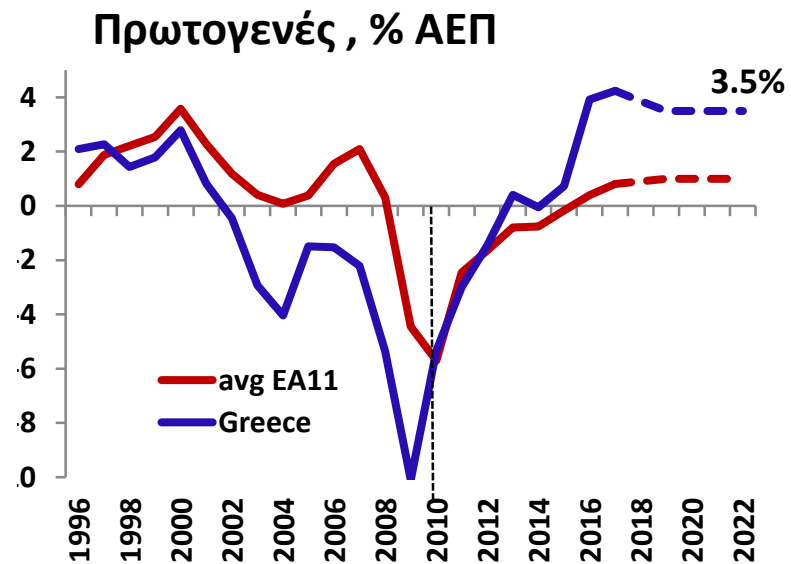
Μερικοί μακρο-δείκτες βελτιώθηκαν σημαντικά, γεφυρώνοντας το χάσμα από τις άλλες χώρες.

Η Πλάνη Νο. 1:

Πολλοί ανέμεναν ότι αυτές οι βελτιώσεις θα οδηγούσαν σε μια **ενδογενή** μεγέθυνση, **αλλά αυτό δεν συνέβη**

Source: Ameco

Source: Ameco

Πώς η ποιότητα θεσμών επηρεάζει την μεγέθυνση της οικονομίας ?

ECB: Masuch, K., Moshhammer, E. & B. Pierluigi (2016). *Working Paper* No. 1963
“*Institutions, public debt and growth in Europe*”.

«Τα αρχικά επίπεδα ποιότητας θεσμών και δημόσιου χρέους βοηθούν να εξηγήσουμε τις διαφορές στις αναπτυξιακές επιδόσεις των τελευταίων 20 ετών στην ΕΕ.
Και επίσης να καταλάβουμε γιατί υστερεί η **πραγματική** σύγκλιση»

Άρχισαν να αναζητούν και άλλες αιτίες:

Report for the ECOFIN Meeting, Bucharest, 5 April 2019. By Demertzis M., A. Shapir & G. Wolff:
“*Promoting sustainable and inclusive growth and convergence in the European Union*”

Η ποιότητα των θεσμών είναι ένα «εσωτερικό θεμελιώδες» προς αξιοποίηση

**➔ «Η ΕΕ παραδοσιακά μιλούσε για σύγκλιση εισοδημάτων,
τώρα εστιάζει στην απόκλιση αποτελεσμάτων και την ποιότητα θεσμών» !**

Bloomberg, 31/7/2018:

Το ΔΝΤ εμμένει σε μια απαισιόδοξη εικόνα της ελληνικής οικονομίας μετά τα Μνημόνια

Εκτιμούσε ότι ο ρυθμός μεγέθυνσης θα έπεφτε απότομα, μετά από μία προσωρινή αναπήδηση.

Η Ελλάδα θα έμπαινε ξανά σε πορεία απόκλισης.

Έκθεση Ενισχυμένης Εποπτείας: Economic and Financial Affairs, November 2018

«καθυστερήσεις για πολλές δεσμεύσεις αλλαγών», που χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης»

Ίσως εδώ βρίσκεται μια πιθανή εξήγηση για την ελληνική υστέρηση, καθώς επικρατεί:

- **το μεγαλύτερο χάσμα στους ρυθμούς μεγέθυνσης της ΕΕ,**
- **το μεγαλύτερο χάσμα στην ποιότητα/λειτουργικότητα θεσμών,**
- **ισχυρή αντίσταση στις αλλαγές και μεταρρυθμίσεις**

Μερικές ισχυρές ενδείξεις για την δυσλειτουργία των θεσμών στην Ελλάδα

Μη-εξυπηρετούμενα δάνεια, %	2010	2017	μεταβολή
Ελλάδα	9.12%	45.6%	+36.5
Ευρωζώνη	5.60%	3.20%	-2.4

Προσφυγές, εμπορικές διαφορές	2010	2016	άνοδος
Χρόνος ρύθμισης	190 μέρες	640 μέρες	+237%

Εγκλήματα κατά περιουσίας	1998-2008	2009-2017	μεταβολή
Διαρρήξεις, κλοπές, ληστείες, κλπ	73,469	113,326	+54%

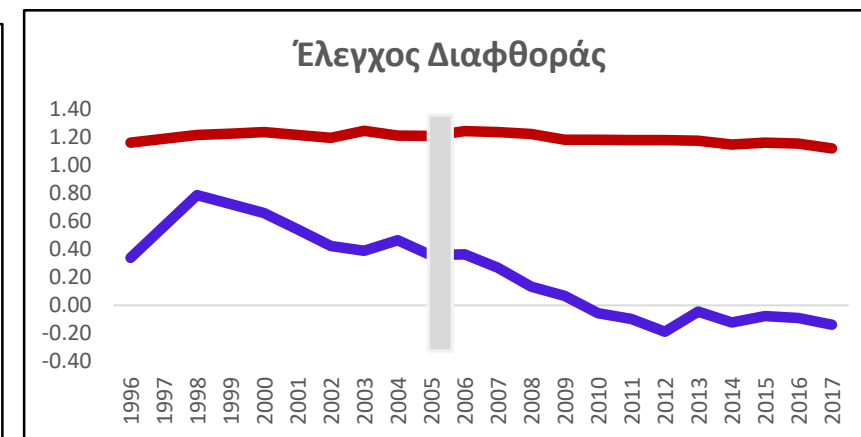
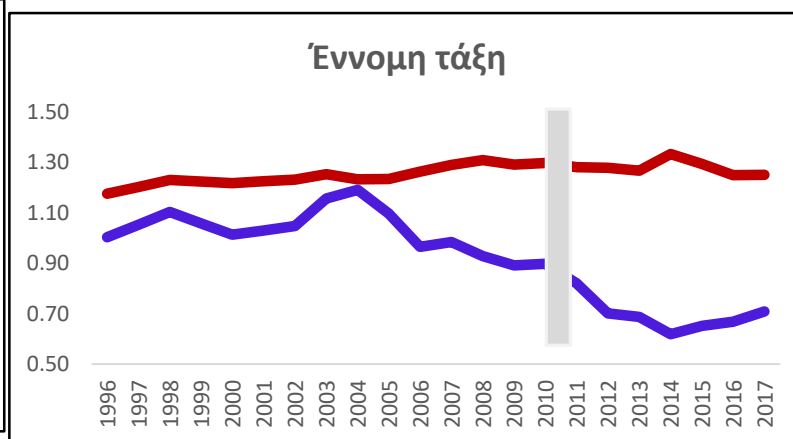
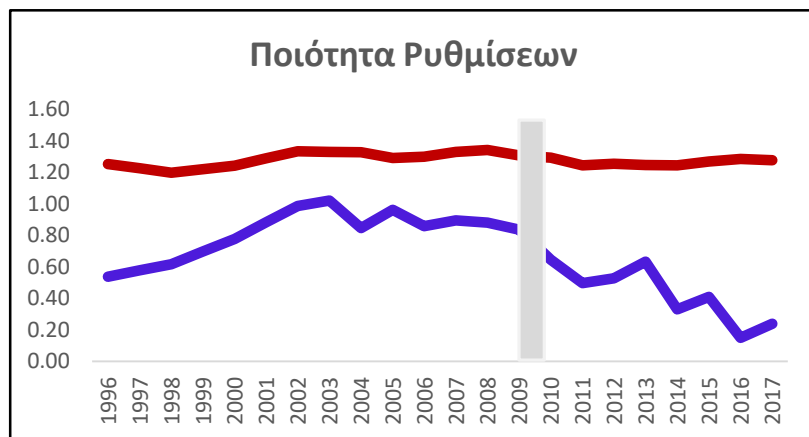
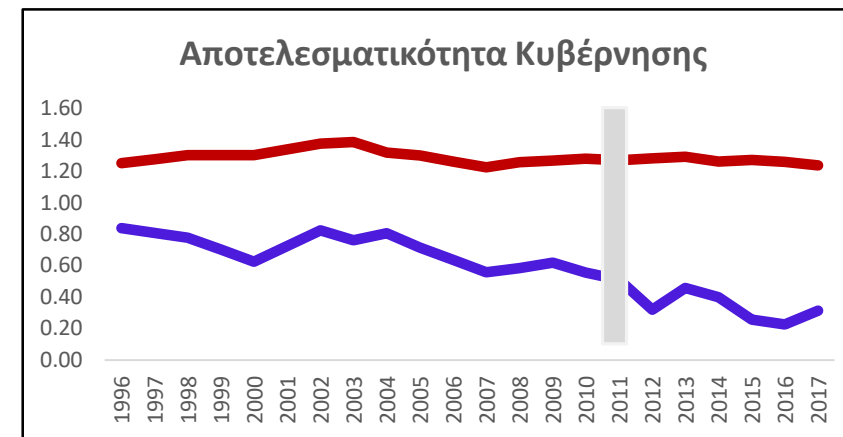
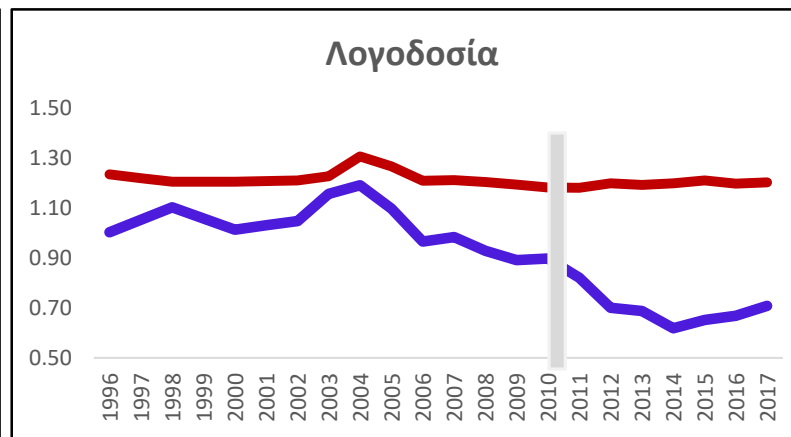
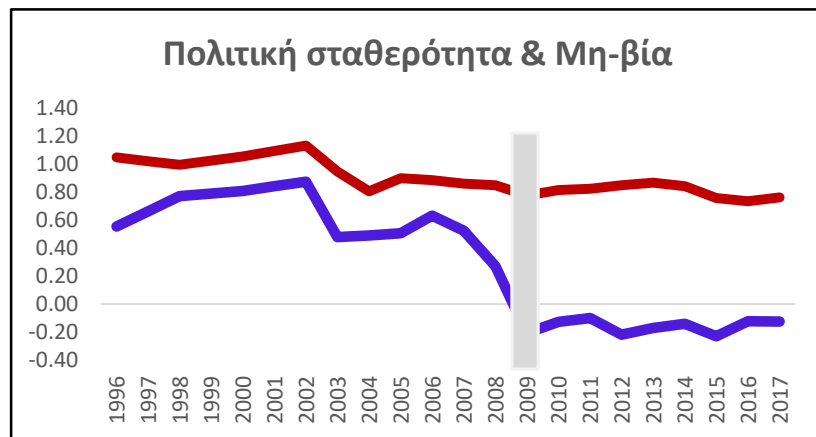
Πολιτικός κίνδυνος:

Το 2017, η Ελλάδα είχε τον υψηλότερο δείκτη (5,0), **έναντι μόλις 1,6 στην ΕΕ.**

ΟΟΣΑ (2017): Η Ελλάδα έχει τις πιο σκληρωτικές ρυθμίσεις στις αγορές αγαθών. Προϊόντων. **Αυτό εμποδίζει τον Ανταγωνισμό και μεγαλώνει την ύφεση.**

Χειροτέρευση όλων των Δεικτών Διακυβέρνησης, World Bank

Greece
avg EA11

1. Καμμία αισθητή πρόοδος στην μέση ποιότητα θεσμών. Μεταρρυθμιστική κόπωση.
2. Στην Ελλάδα, ακόμα μεγαλύτερη κόπωση και παραίτηση μετά τους Ολυμπιακούς.
3. Οι θεσμοί χειροτέρευσαν ακόμα περισσότερο μετά το 2008-2010.

ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΜΕΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΜΕ ΤΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ

Πρόβλημα #1: Οι έξι Δείκτες έχουν υψηλή & θετική συσχέτιση μεταξύ τους

Λύση: Με Ανάλυση Κυρίων Συνιστωσών, προκύπτει ένας σταθμικός μέσος με κοινή διακύμανση

$$\mathbf{WBGI} = [0.180*CCOR + 0.175*GEFF + 0.122*PSAV + 0.168*REGQ + 0.179*RLAW + 0.176*VACC]$$

Πρόβλημα #2: Έλεγχοι για EZ18 δείχνουν αμοιβαία αιτιότητα μεταξύ *pcGDP* and *WBGI*

Model EZ18 → 2-υστερήσεις στις μεταβλητές *WBGI* , ώστε να μην επηρεάζονται από το τρέχον ΚΚ ΑΕΠ

Πρόβλημα # 3. Καλύτεροι θεσμοί, συσχετίζονται θετικά με βασικές οικονομικές μεταβλητές

Για να ελέγξουμε την ανθεκτικότητα των εκτιμήσεων στο Υπόδειγμα EZ18, λαμβάνουμε τα υπόλοιπα, ορθογώνια με το *Ln (ypc)* και άλλες μεταβλητές

$$WBGI = const + \theta_1 Lny + \theta_2 NETFK + \theta_3 prims + \theta_4 RULC + \mathbf{Res_WBGI}$$

ΟΙΚΟΝΟΜΕΤΡΙΚΕΣ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ (I)

Οι συνέπειες θεσμών και δημόσιου χρέους στην οικονομική μεγέθυνση

Masuch K., E. Moshhammer and B. Pierluigi (2016). “Institutions, public debt and growth in Europe”. *ECB WP* No. 1963, September.

The econometric approach consists of **pooled mean estimates**, which account for autocorrelation of errors across time.

The benchmark model is estimated for EU countries, EU plus non-EU OECD and for two sub-groups of countries: with fixed exchange rate regimes and without.

The findings support the view that the quality of institutions is an important determinant of the 15-year-avg per capita GDP growth since mid-1990s.

ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΜΕΘΟΔΟ ΤΟΥ ΣΥΝΘΕΤΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ (II)

The synthetic control method: Comparison between Actual and Hypothesized outcomes

Οι συνέπειες του Ισπανικού Εμφυλίου στην χώρα των Βάσκων

Abadie A. and J. Gardeazabal (2003). “The Economic Costs of Conflict: A Case Study of the Basque Country.”
The American Economic Review, Vol. 93, No. 1.

Οι συνέπειες του Ελληνικού Εμφυλίου στην Οικονομία

Nicos Christodoulakis (2015), «Country failure and social grievances in the Greek Civil War 1946–1949: An economic approach», *Defence and Peace Economics*, Vol. 26, No. 4, pp 383-407

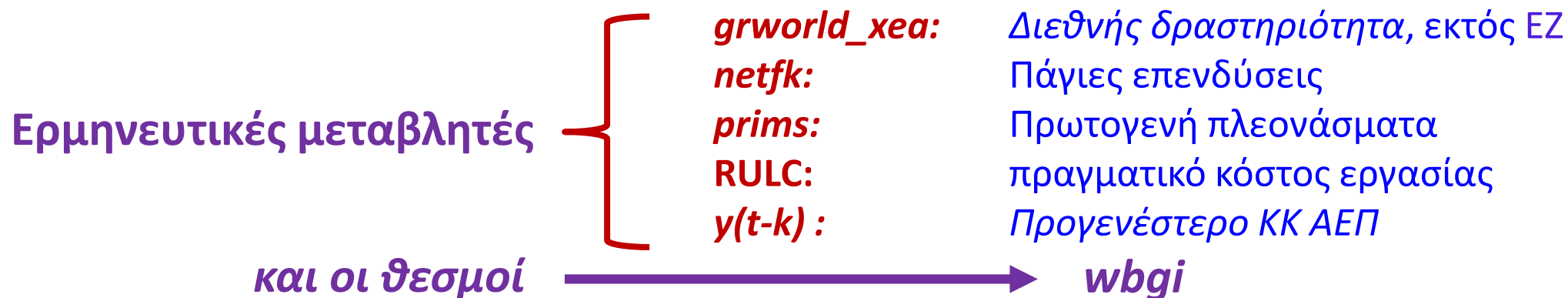
Κράτη της Δυτ. Ευρώπης: Στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και Ουδέτερες

Σε Εμφύλια Σύγκρουση και Ειρηνικά

STEP 1. Split the Eurozone into GR & EZ18

STEP 2. Use EZ18 as synthetic control to estimate the Growth Model

ΕΝΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗΣ : *Barro & Sala-i-Martin (2018)*

growth rate of pcGDP: $\Delta \ln y18 = \lambda_0 + \lambda_1 \Delta \ln y18(-1) - \lambda_2 \cdot \ln y18(-1)$

$$+ \alpha_1 \Delta netfk + \alpha_2 \Delta prims - \alpha_3 \Delta rulc + \alpha_4 [grworld_xea] + \alpha_5 \Delta wbgi(-1)$$
$$+ \{ \beta_1 netfk(-1) + \beta_2 prims(-1) - \beta_3 rulc(-1) + \beta_4 time + \beta_5 wbgi(-2) \}$$

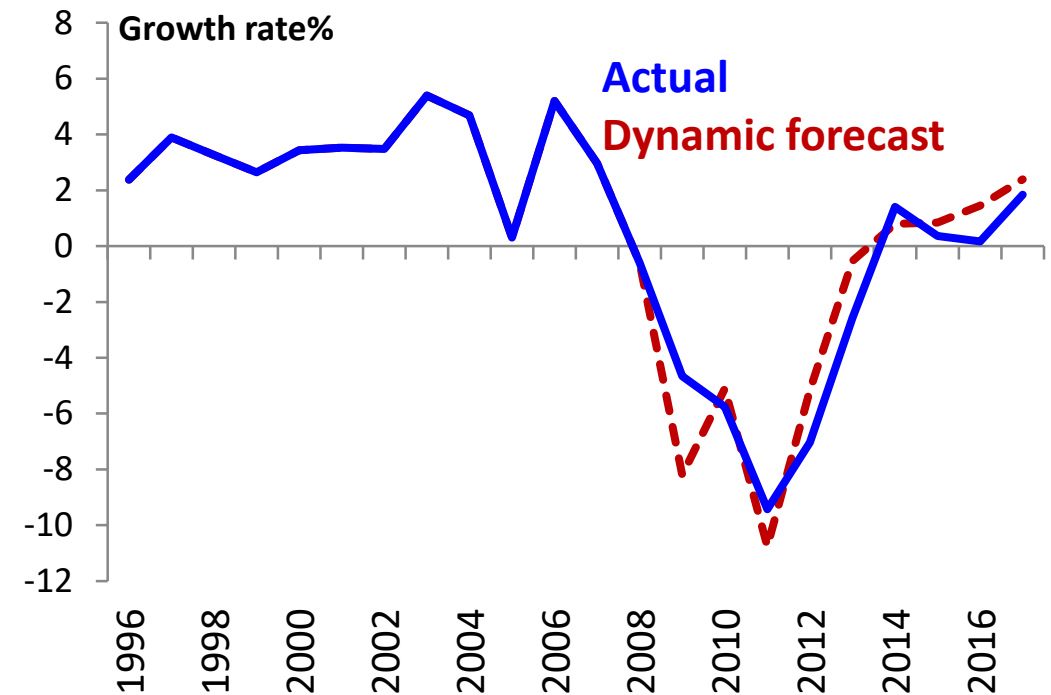
ypc_growth (t)	Model EZ18	
<i>Explanatory variables</i>	<i>Coeff.</i>	<i>S.E.</i>
const	22.51***	4.853
ypc_growth (-1)	0.241***	0.042
grworld_xea	0.504***	0.081
Δ netfk	0.506***	0.055
Δ prims	0.190***	0.047
Δ rulc	-0.525***	0.044
Log [ypc(-1)]	-4.845***	1.392
netfk(-1)	0.072*	0.040
prims(-1)	0.137**	0.043
rulc(-1)	-0.133***	0.033
Δ (WBGI(-1))	5.248**	2.087
WBGI(-2)	3.261**	1.386
Add GR dummy PSI (2011)	-6.50	adj

Period	1998-2017		
Obs:	360	S.E.R.	1.960
Adj R-squared	0.723	DW stat	1.813

STEP 3. Goodness of fit for Greece's growth

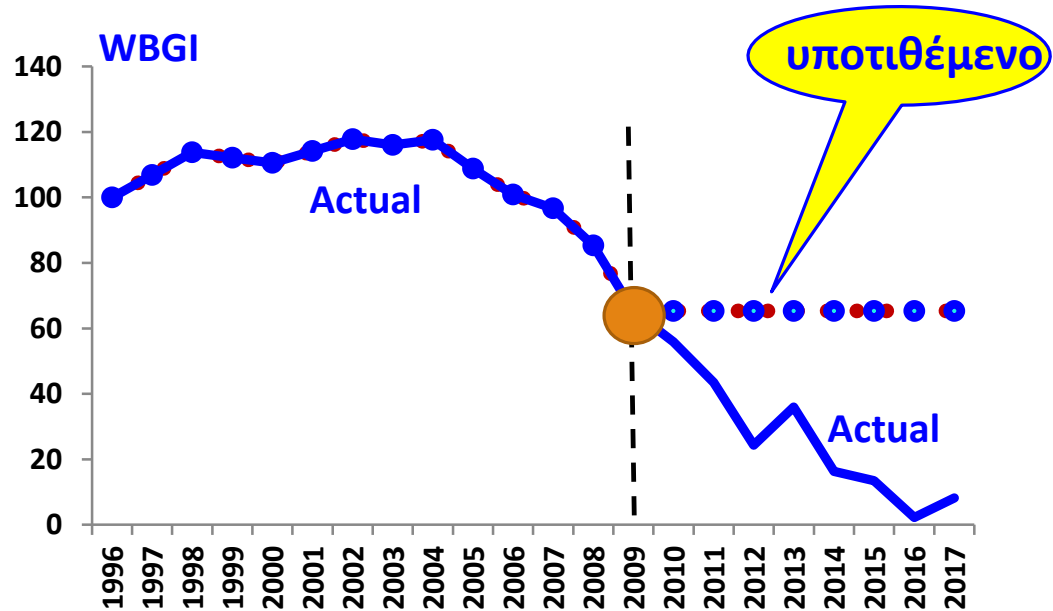
All coefficients significant, no time trends

Add GR dummy PSI (2011)

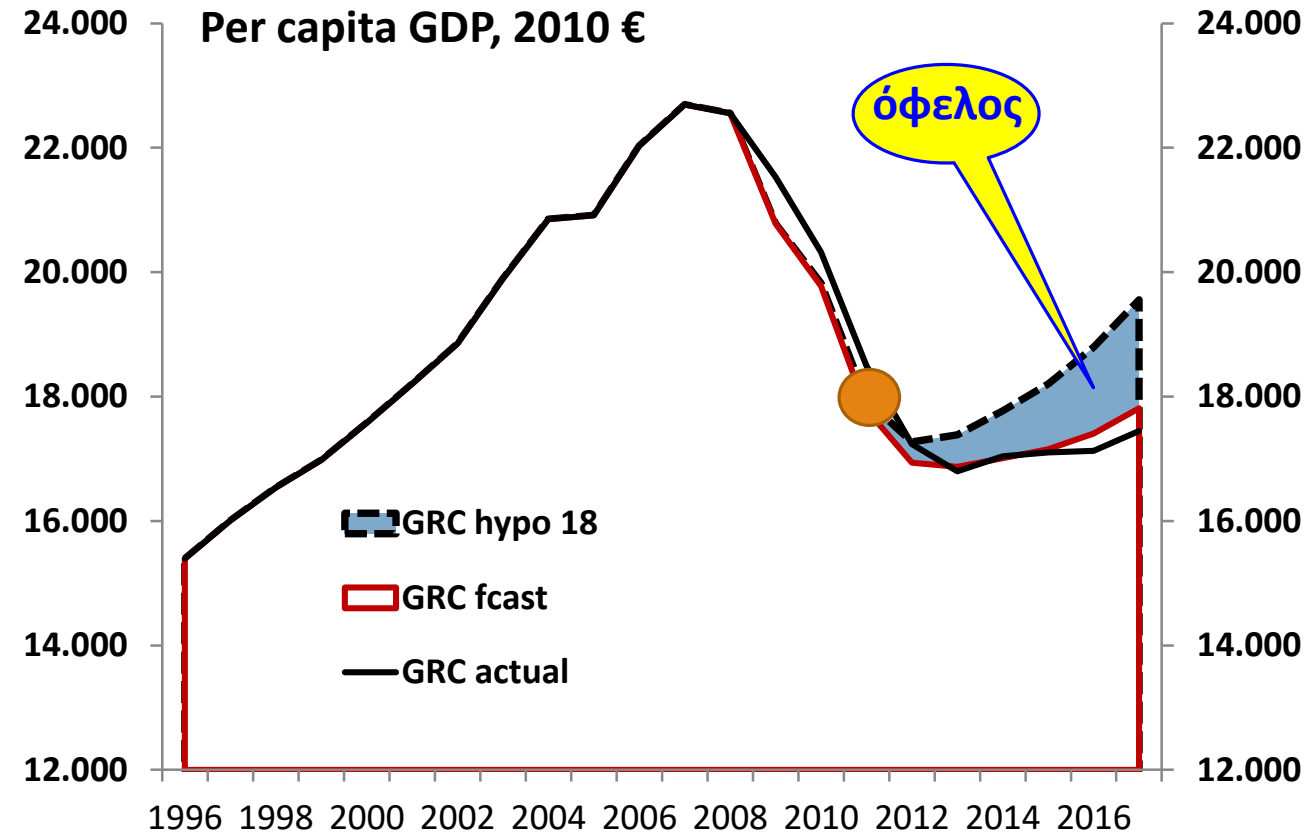

STEP 4. Counterfactual scenaria for Greece

Hypothesis: ➔ Assume that there was no erosion of institutional capacity after 2009.
➔ Obtain a counterfactual run of the Model with higher institutional effectiveness.

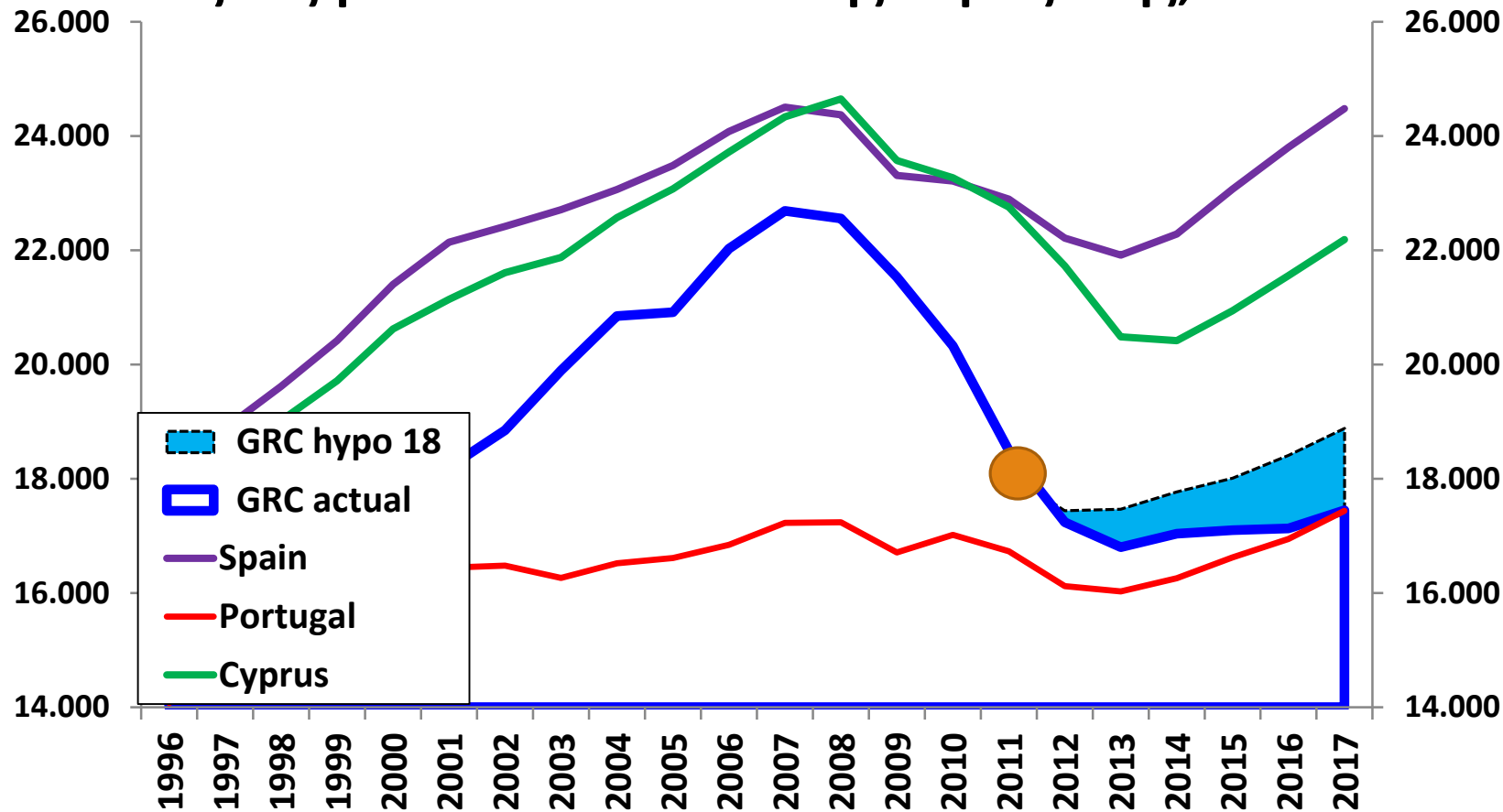

STEP 5. Η εναλλακτική χωρίς την χειροτέρευση των θεσμών

**Η Ελλάδα θα ήταν πλησιέστερα με τις άλλες χώρες εφαρμογής Μνημονίων
και θα είχε πιο ομοιόμορφα χαρακτηριστικά σύγκλισης**

Εξέλιξη ΚΚΑΕΠ στον Νότο της Ευρωζώνης, 2010 κ€

**In 2017: Το ΚΚ ΑΕΠ θα
ήταν υψηλότερο κατά
€ 1,435 ετησίως**

**Με προεξόφληση 5%,
η παρούσα αξία των
συνολικών απωλειών
2010-2017 σε τιμές 2010**

είναι = € 44 bn

Διπλός ο αντίκτυπος των Μνημονίων στην ελληνική οικονομία

Λόγω της Δανειακής Διάσωσης και του PSI, κρίθηκε ότι πρέπει να εφαρμοστεί ένα σκληρό Πρόγραμμα δημοσιονομικής λιτότητας.

Αποτέλεσμα είχε την βαθιά ύφεση της οικονομίας και το **‘βάλτωμα’** του ΚΚ ΑΕΠ

Η Πλάνη No. 2: Η ύφεση θα έκανε αναγκαίες και αποδεκτές τις μεταρρυθμίσεις για την ανάκαμψη & αναγέννηση της οικονομίας.

— Όμως προκάλεσε συγκρούσεις, εντάσεις και νέες δυσλειτουργίες των θεσμών, οδηγώντας σε νέες περιπέτειες και περαιτέρω πτώση της οικονομικής δραστηριότητας.

Merkel once again referred to Greece's 10-year financial crisis, saying she is aware of the burden that was borne by Greek citizens and that she “demanded a lot.”

(eKathimerini, 30.10.2021).

Μερικές προτάσεις για την βελτίωση των θεσμών

Τομέας	Πιθανές Δράσεις
Έννομη τάξη	<u>Δικαστική αποτελεσματικότητα</u> , εφαρμογή νόμου, λιγότερη γραφειοκρατία, εξορθολογισμός διατάξεων
Πολιτική σταθερότητα & αποφυγή βίας	<u>Σταθερό εκλογικό σύστημα</u> , καθαρές πλειοψηφίες, σταθερές θητείες, συναινέσεις, επιδιαιτησία.
Ρυθμιστικό περιβάλλον	<u>Ισχυρή Επιτροπή Ανταγωνισμού</u> , Αλλαγές στην αγορά, Εποπτεία και εφαρμογή κανόνων.
Αποτελεσματικότητα κυβέρνησης	<u>Ολιγοπληθής κυβέρνηση</u> , λιγότερα στρώματα αποφάσεων, καλές πρακτικές (benchmarking)
Έλεγχος διαφθοράς	<u>Ποινές για παραβάτες και αποκλεισμός από δημόσια σφαίρα.</u> <u>Λογιστικό σύστημα, διαφάνεια, εταιρική διακυβέρνηση.</u>
Έκφραση γνώμης & Λογοδοσία	<u>Δημόσια αξιολόγηση</u> , αποτίμηση πολιτικής και ανταπόκριση.

Ξεκίνημα με μία δραστική αλλαγή που σηματοδοτεί μια ΝΕΑ ΠΟΡΕΙΑ !